

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ ПЕТРА ВАСИЛЕНКА

ХАЧАТУРЯН Баграт Олегович

УДК 338.436:339.924:631.11

УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ В СИСТЕМІ МЕНЕДЖМЕНТУ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СУБ'ЄКТІВ АГРОБІЗНЕСУ

08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Харків – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Харківському національному технічному університеті сільського господарства імені Петра Василенка Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор економічних наук, доцент
ЗАЙЦЕВ Юрій Олександрович,
Центральне управління Головного управління
Державної фіскальної служби у Харківській
області, начальник, Харківський національний
технічний університет сільського господарства
імені Петра Василенка, професор кафедри обліку
та аудиту.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
ОХРИМЕНКО Ігор Віталійович,
Київський кооперативний інститут бізнесу і права,
проректор з навчальної та наукової роботи;

кандидат економічних наук, професор,
Заслужений діяч науки і техніки України
АРАНЧІЙ Валентина Іванівна,
Полтавська державна аграрна академія, ректор.

Захист відбудеться «26» липня 2019 р. о 14⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.832.02 у Харківському національному технічному університеті сільського господарства імені Петра Василенка за адресою: 61002, м. Харків, вул. Алчевських (Артема), 44, конференц-зал.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка за адресою: 61002, м. Харків, вул. Алчевських (Артема), 44, читальний зал.

Автореферат розісланий «24» червня 2019 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

С.В. Руденко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Підвищення економічної ефективності та конкурентоспроможності діяльності суб'єктів аграрного бізнесу, передусім, аграрних підприємств, є центральною проблемою економічної науки, яка продукує необмежену кількість наукових проблем нижчих порядків та конкретизованих наукових завдань, які відповідають специфіці діяльності суб'єктів різних форм, масштабів, галузевих та товарних напрямів спеціалізації. Сучасний стан та існуюча конкурентна структура вітчизняного ринку сільськогосподарської продукції суттєво звужують можливості підприємств-товаровиробників до підвищення конкурентоспроможності своєї продукції та економічної ефективності діяльності. В свою чергу, негармонійний характер розподілу доходів, неповноцінна реалізація економічних інтересів суб'єктів аграрного бізнесу, диспропорції в концентрації та ефективності функціонування виробничого та торговельного капіталу, олігопсонічний характер конкурентної ситуації на цільових ринках збуту основних видів сільськогосподарської продукції суттєво звужують можливості суб'єктів аграрного бізнесу до підвищення конкурентоспроможності продукції та економічної ефективності своєї діяльності. В даному контексті ключовим напрямом зрушень, орієнтованих на підвищення конкурентоспроможності продукції підприємств-товаровиробників, залишається створення конкурентних переваг цінового характеру. Основним джерелом формування та реалізації конкурентних переваг цінового характеру є раціоналізація витрат підприємства на здійснення виробничо-комерційної діяльності, що актуалізує застосування інструментарію управління витратами в менеджменті конкурентоспроможності продукції суб'єктів аграрного бізнесу. Останнє передбачає теоретично-методичне та прикладне пророблення питань формування, функціонування та імплементації в системах управління конкурентоспроможністю відповідних механізмів адаптації. Вказане обумовило вибір теми та конкретизацію напряму і предметно-об'єктної сфери дослідження, результати якого представлені в дисертаційній роботі.

Питанням ринкової конкуренції та управління конкурентоспроможністю підприємств та їх продукції присвячені дослідження таких визнаних в світі зарубіжних авторів, як А. Сміт, Д. Риккардо, Д. Мілль, А. Пігу, Дж. М. Кейнс, П. Самуельсон, В. Нордхауз, Г. Армстронг, Ф. Котлер та інших. Їх дослідження створили потужне наукове підґрунтя для вивчення специфічних сфер конкурентних взаємовідносин, зокрема, суб'єктів аграрного бізнесу, яким приділена значна увага в науковому доробку В.Я. Амбросова, В.Г. Андрійчука, В.І. Аранчій, А.С. Даниленка, П.К. Канінського, М.Й.Маліка, Т.Г. Маренич, В.М. Онегіної, І.В. Охріменка, А.С. Савощенка, В.М. Трегобчука, І.Б. Яціва, Б.О. Язлюка та багатьох інших. Не дивлячись на широке охоплення в працях зазначених вчених кола питань побудови конкурентних взаємовідносин аграрних підприємств на цільових ринках збуту їх продукції, обґрунтованість напрямів та шляхів підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств, ціла низка проблемних аспектів деталізації процедур створення

конкурентних переваг цінового характеру, зокрема, за рахунок удосконалення управління витратами, побудови відповідних механізмів залишається не повною мірою вирішеними. Останнє актуалізує необхідність вирішення важливого наукового завдання щодо наукового обґрунтування механізмів, інструментів та систем управління витратами в системі менеджменту конкурентоспроможності суб'єктів аграрного бізнесу.

Зв'язок дисертаційної роботи з науковими програмами, планами і темами. Дослідження за темою дисертаційної роботи здійснювалося відповідно до плану науково-дослідної роботи Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка за темою «Механізми підвищення конкурентоспроможності, розвитку економічного та виробничо-технологічного потенціалу суб'єктів агропромислового виробництва» (номер державної реєстрації 0116U003477, 2016-2020 рр.), згідно якої автором виконано опрацювання заходів щодо побудови механізмів та систем управління витратами в менеджменті конкурентоспроможності суб'єктів аграрного бізнесу.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження, представленого в дисертаційній роботі, є обґрунтування теоретично-методичних та прикладних засад побудови та функціонування механізмів, інструментів та систем управління витратами в системі менеджменту конкурентоспроможності суб'єктів аграрного бізнесу.

Для досягнення поставленої мети були поставлені і вирішені наступні завдання:

- визначити сутнісні характеристики витрат в системі менеджменту підприємства-виробника сільськогосподарської продукції;
- охарактеризувати конкурентні відносини суб'єктів аграрного бізнесу та розвинути методичні засади оцінки їх конкурентоспроможності;
- методи, моделі та прийоми управління ціною конкурентоспроможністю продукції підприємств-суб'єктів аграрного бізнесу;
- дослідити генезис конкурентних структур цільових ринків продукції та систем управління конкурентоспроможністю підприємств-суб'єктів аграрного бізнесу
- виявити структурно-динамічні тенденції змін витрат на виробництво і реалізацію продукції в аграрних підприємствах;
- ідентифікувати чинники змін рівня витрат при виробництві сільськогосподарської продукції в управлінні її конкурентоспроможністю;
- обґрунтувати архітектуру та архітектоніку механізмів управління витратами в створенні цінових конкурентних переваг;
- визначити напрями та шляхи ринкової реалізації конкурентних переваг та управління витратами на збут;
- обґрунтувати теоретичні та прикладні засади інтеграції систем управління витратами в менеджмент аграрних підприємств.

Об'єктом дослідження є процес управління витратами в системі менеджменту конкурентоспроможності суб'єкта аграрного бізнесу.

Предметом дослідження є сукупність теоретично-методичних,

прикладних та практичних аспектів управління витратами в системі менеджменту конкурентоспроможності суб'єкта аграрного бізнесу.

Методи дослідження. Теоретичну і методологічну основу дослідження становили діалектичний метод пізнання, фундаментальні положення економічної теорії та менеджменту організацій, наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених з проблем конкурентоспроможності та управління витратами в менеджменті основної діяльності аграрних підприємств та інших категорій суб'єктів аграрного бізнесу.

У процесі дослідження використовувались наступні методи: монографічний (при вивченні досвіду та особливостей формування конкурентної структури цільових ринків збуту сільськогосподарської продукції та конкурентоспроможності аграрних підприємств), метод аналізу та синтезу (при ідентифікації структурно-динамічних тенденцій цільових ринків збуту продукції аграрних підприємств, економічної ефективності їх діяльності та рівня конкурентоспроможності, обґрунтуванні залучення інструментів управління витратами та створення цінових конкурентних переваг); абстрактно-логічний (при визначенні архітектури та архітектоніки механізмів і систем управління витратами та конкурентоспроможністю аграрних підприємств); теоретичного узагальнення та порівняння (при виконанні теоретичних узагальнень та формулюванні висновків, удосконаленні понятійно-категоріального апарату дослідження); структурно-логічний (при вивченні процесу інтеграції механізмів та систем управління витратами в менеджмент основної діяльності суб'єктів аграрного бізнесу), графічної інтерпретації (при інтерпретації причинно-наслідкових зв'язків, архітектури механізмів та систем, результатів узагальнення статистичної інформації).

Інформаційну базу дослідження становили законодавчі та нормативно-правові акти України, Укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України. Використані офіційні статистичні дані Державної служби статистики України, наукова література з досліджуваної проблеми, власні спостереження автора.

Наукова новизна одержаних результатів дисертаційного дослідження полягає в обґрунтуванні теоретично-методичних засад управління витратами в системі менеджменту конкурентоспроможності суб'єктів агробізнесу. Наукова новизна найважливіших результатів дослідження полягає у наступному:

вперше:

- обґрунтовано концептуальні засади побудови та функціонування механізмів та систем управління витратами, які забезпечують орієнтацію суб'єкта аграрного бізнесу на створення та реалізацію цінових конкурентних переваг, а також ідентифікує систему управління витратами в менеджменті підприємства-товаровиробника як впорядковану сукупність методів, способів, інструментів та важелів впливу суб'єкта управління на об'єкт управління, тобто рівень витрат, яка є результатом інтеграції в систему менеджменту відповідного механізму управління;

удосконалено:

- визначення тенденцій конкурентного розвитку об'єктних ринків

продукції аграрних підприємств на основі обґрунтування методичних засад визначення параметрів кількісної оцінки станів конкурентної структури вказаних ринків, а також методичного підходу, який дозволяє здійснювати інтегральну кількісну оцінку рівня конкурентоспроможності продукції та використовувати її результати в управлінні витратами;

- методичний підхід щодо формування та реалізації конкурентних переваг продукції підприємств-суб'єктів аграрного бізнесу, який ґрунтується на оцінці, моніторингу та прогнозуванні ступеня зниження витрат та зростання економічних результатів при застосуванні інноваційних виробничих та збутових технологій;

- процедури інтеграції систем управління витратами в менеджмент аграрних підприємств на основі виділення центрів відповідальності та розподілу відповідальності; виявлення і використання чинників економії ресурсів і зниження витрат; розробку норм витрат усіх видів ресурсів за певних організаційно-технологічних умов виробництва; впровадження раціональних методів обліку витрат і калькулювання; формування системи мотивації працівників до зменшення та контролю витрат; моніторингу рівня витрат та їх діагностики;

- методичний підхід до ідентифікації чинників зміни рівня витрат при виробництві сільськогосподарської продукції в управлінні її конкурентоспроможністю через застосування класифікації витрат, виявлення найбільш значимих їх елементів та встановлення взаємозв'язку між змінами рівня вказаних елементів витрат та рівнями економічної ефективності та конкурентоспроможності продукції;

- методичні засади визначення конкурентного потенціалу аграрних підприємств на основі оцінки систем управління витратами та визначення ступеня їх адаптивності до змін конкурентної структури та кон'юнктури цільових ринків збуту;

набуло подальшого розвитку:

- наукове тлумачення сутності витрат як вартісного вираження використаних природних, матеріальних, нематеріальних та трудових ресурсів, які здійснюються та контролюються суб'єктом економічних відносин в процесі господарювання в контексті здійснення основної діяльності, дотримання на мікрорівні умов простого та розширеного відтворення, підвищення економічної ефективності та конкурентоспроможності продукції;

- обґрунтування параметрів концентрації капіталу та критеріїв повноти реалізації економічних інтересів суб'єктів аграрного бізнесу на основі застосування показників відтворення авансованого капіталу, оцінки ефективності його функціонування та окупності витрат;

- ідентифікація закономірностей зміни рівнів конкурентоспроможності та економічної ефективності виробництва та реалізації продукції підприємств-суб'єктів аграрного бізнесу з огляду на трансформацію конкурентних структур цільових ринків збуту, рівень організації управління витратами, потенціал формування та реалізації цінових конкурентних переваг, а також повноту реалізації економічних інтересів підприємств-товаровиробників.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання аграрними підприємствами, іншими суб'єктами вітчизняного аграрного бізнесу та органами державного управління агропромисловим розвитком наукових розробок та практичних рекомендацій з управління витратами та конкурентоспроможністю в менеджменті основної діяльності, вдосконалення методичних підходів до її оцінки та ідентифікації особливостей створення цінових конкурентних переваг сільськогосподарської продукції.

Окремі результати дослідження та пропозиції автора знайшли застосування в практичній діяльності ТОВ «Агрофірма імені Гагаріна» Зміївського району Харківської області (довідка № 061 від 11.02.2019 р.), ТОВ «Відродження» Харківського району Харківської області (довідка № 027 від 12.02.2019 р.), а також в навчальному процесі Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка (довідка № 05-162 від 05.03.2019 р.).

Особистий внесок здобувача. Всі наукові результати, викладені в дисертації і винесені на захист, отримані автором особисто. У дисертаційній роботі використані лише ті ідеї та положення, які є результатом особистої роботи здобувача.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження оприлюднені автором на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях: VIII Міжнародній науково-практичній конференції «Ринкова трансформація економіки: стан, проблеми, перспективи» (Харків, 07 квітня 2017 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасний аграрний менеджмент: теорія, методологія, практика» (Суми, 27-28 вересня 2018 року), Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми сучасного бізнесу: обліково-фінансовий та управлінський аспект» (Львів, 19-21 березня 2019 р.).

Публікації одержаних результатів. Основні результати дисертації висвітлено в 9 одноосібних наукових працях загальним обсягом 3,1 ум.-друк. арк. У вітчизняних фахових наукових виданнях та іноземних виданнях опубліковано 6 статей обсягом 2,9 ум.-друк. арк.

Обсяг та структура дисертації. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків та пропозицій, викладена на 225 сторінках, в тому числі основного тексту 179 сторінок, включає 23 таблиці та 15 рисунків. Список використаних літературних джерел містить 245 найменувань на 17 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У першому розділі «Теоретично-методичні засади управління витратами в системі менеджменту конкурентоспроможності» досліджено сутнісні характеристики витрат в системі менеджменту підприємства-виробника сільськогосподарської продукції, визначено особливості конкурентних відносин суб'єктів аграрного бізнесу та методичні засади оцінки їх конкурентоспроможності, окреслено застосування методів, моделей та прийомів управління ціновою конкурентоспроможністю продукції

підприємств-суб'єктів аграрного бізнесу.

Систематизація наукових поглядів на ринкову конкуренцію, зокрема, на цільових ринках продукції аграрних підприємств дозволяє розглядати її в якості ключового типу економічних взаємовідносин суб'єктів поряд з відносинами обміну та співробітництва. В ході дослідження визначено особливості взаємного впливу та сутності економічного зв'язку конкурентоспроможності підприємства та продукції. При цьому було використано методичний підхід, який ґрунтується на встановленні взаємозв'язку рівня конкурентоспроможності з рівнем економічної ефективності. Теоретично доведено, що виробництво та збут конкурентоспроможної продукції підприємства, тобто такої, яка успішно реалізується представникам цільової споживацької аудиторії, зумовлює досягнення підприємством-виробником певного рівня економічної ефективності, який є адекватним завданням відтворення авансованого капіталу, а отже відновлення виробничо-комерційного циклу. При цьому здійснення ефективної діяльності дозволяє підприємствам-товаровиробникам акумулювати певні маси прибутку та реінвестувати їх в розвиток свого економічного потенціалу шляхом удосконалення товарної номенклатури, технологій виробництва та збуту продукції, створення цінових та якісних конкурентних переваг тощо. Останнє зумовлює підвищення рівня конкурентоспроможності підприємства та його продукції. Тобто ефективне функціонування суб'єкта сфери виробництва продукції є запорукою його конкурентоспроможності, а досягнення певного рівня конкурентоспроможності – передумовою підвищення економічних результатів та ефективності діяльності.

Слід зазначити, що економічна ефективність діяльності підприємства є статичною характеристикою досягнення ним певних результатів за умови несення визначених умовами здійснення основної діяльності витрат. При цьому економічна наука дозволяє характеризувати рівень економічної ефективності діяльності підприємства за допомогою абсолютних, відносних, часових та порівняльних показників. В свою чергу, конкурентоспроможність продукції та конкурентоспроможність підприємства є динамічною характеристикою економічного потенціалу підприємства, як сукупності можливостей виробництва та збуту продукції з необхідними для досягнення певних економічних результатів властивостями та при визначених витратах, що має забезпечувати успіх продукції на ринку. Такий розгляд процесу формування конкурентоспроможності дозволяє уникати численних методичних протиріч, які виникають при її кількісній оцінці. При цьому середовищем формування конкурентоспроможності є цільові ринки продукції підприємств (рис. 1 та 2).

Комплексне вивчення конкурентної побудови цільових ринків продукції аграрних підприємств дозволили визначити складний та неоднозначний характер його конкурентних структур, який зумовлює необхідність їх глибокого аналізу в контексті обґрунтування механізмів підвищення конкурентоспроможності товаровиробників. Складність конкурентних структур цільових ринків сільськогосподарської продукції визначається побудовою, довжиною та особливостями функціонування каналів ринкового розподілу продукції.

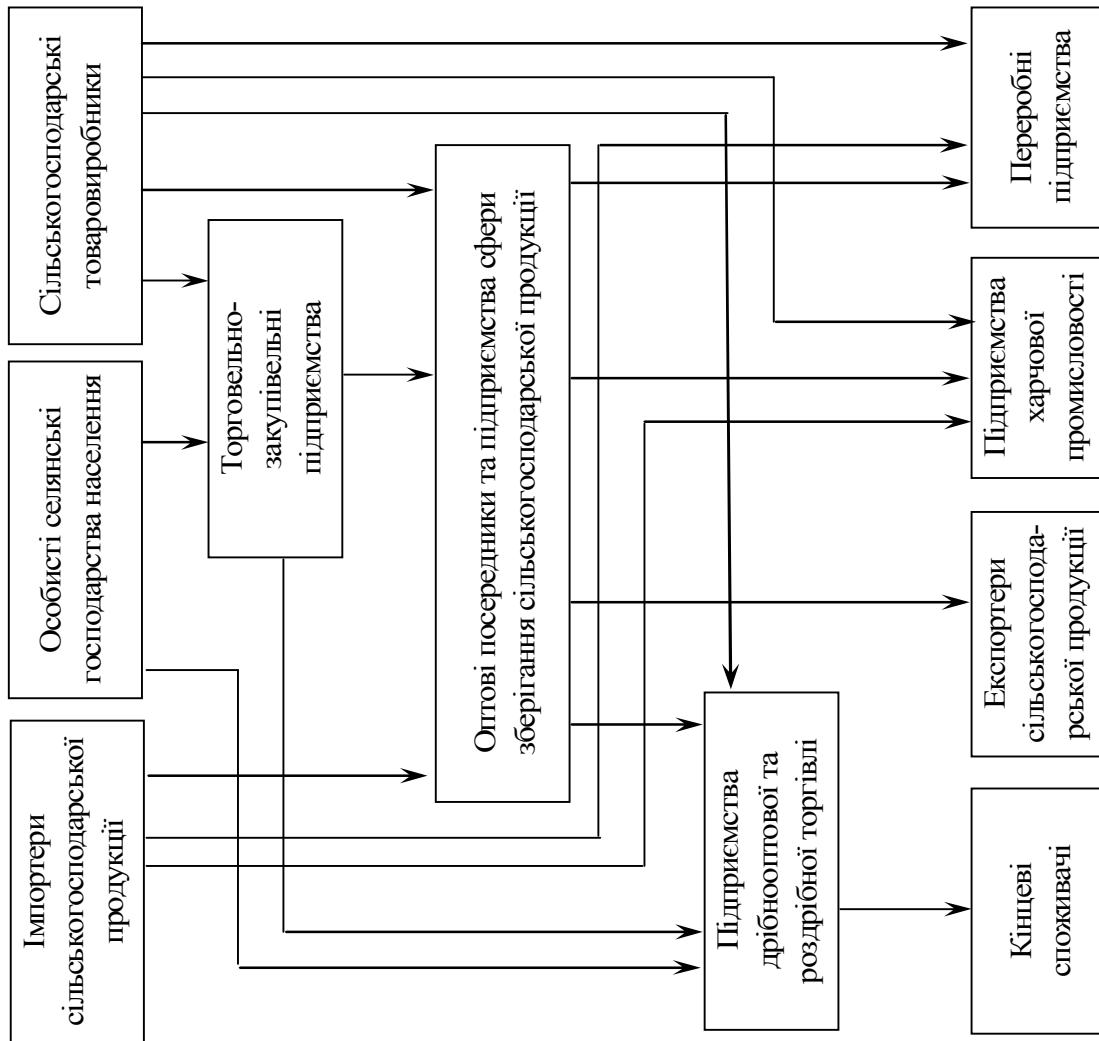

Рис. 1. Взаємодія суб'єктів аграрного бізнесу на ринку сільськогосподарської продукції

Дослідження показали, що на рівні взаємодії аграрних підприємств з першими посередниками, які здійснюють торговельно-закупівельну діяльність конкурентну структуру більшості цільових ринків сільськогосподарської продукції можна представити як олігопсонію або, в деяких випадках, монопсонії. На подальших рівнях ринкового розподілу продукції аграрних підприємств конкурентні структури модифікуються в олігополію або ринкову структуру наближену до досконалої конкуренції.

Виявлені особливості конкурентної побудови цільових ринків продукції аграрних підприємств, як основної категорії суб'єктів аграрного бізнесу обумовлюють параметричні характеристики напрямів та шляхів підвищення конкурентоспроможності їх продукції. Дослідження показали, що ключовим з цих напрямів є створення цінових конкурентних переваг. Вказаний напрям дозволяє суттєво посилити ринкові позиції підприємств-товаровиробників, подовжити життєвий цикл їх продукції та термін присутності на певному цільовому ринку збуту, а також створити умови для дотримання розширеного характеру відтворення авансованого у здійснення основної діяльності капіталу.

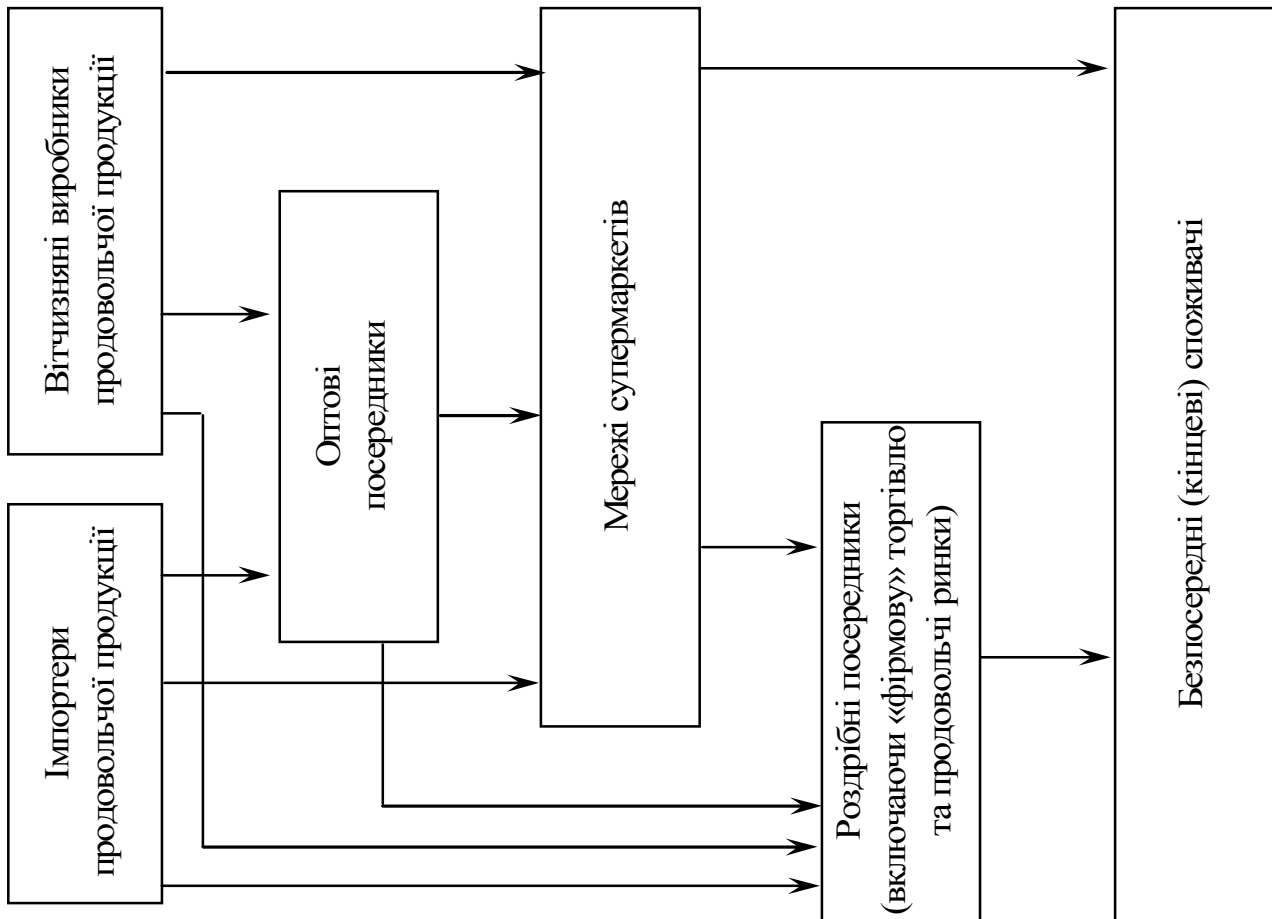

Рис. 2. Взаємодія суб'єктів ринку продовольчої продукції

Відповідно, основним джерелом створення цінових конкурентних переваг виступає зниження собівартості продукції, яка виробляється. Зважаючи на стандартні для основної маси суб'єктів аграрного бізнесу умови здійснення основної діяльності з огляду на специфіку функціонування ринків продукції та ресурсів агропромислового виробництва, ознак центрального інструменту зниження витрат на виробництво та реалізацію продукції набуває управління витратами, як система, що поєднує їх планування, організацію здійснення, моніторинг та контроль за витрачанням ресурсів підприємств-товаровиробника.

Критичний аналіз наукових позицій дослідників проблематики управління витратами, зокрема, в діяльності суб'єктів аграрного бізнесу, дозволив ідентифікувати цю економічну категорію в якості вартісного вираження використаних природних, матеріальних, нематеріальних та трудових ресурсів, які здійснюються та контролюються суб'єктом економічних відносин в процесі господарювання в контексті здійснення основної діяльності, дотримання на мікрорівні умов простого та розширеного відтворення, підвищення економічної ефективності та конкурентоспроможності продукції. При цьому в дослідженні обґрунтовано та апробовано методичний підхід до формування стратегій управління ціновою конкурентоспроможністю сільськогосподарської продукції з урахуванням характеристик динаміки

цільових ринків збуту та стабілізації розвитку аграрних підприємств, як основної категорії суб'єктів вітчизняного аграрного бізнесу. Обґрунтовано, що ключове місце в формуванні цінових конкурентних переваг належить управлінню витратами при зрушеннях в технологіях та організації виробництва, що дозволяє встановити характер взаємозалежності конкурентоспроможності продукції та економічної ефективності її виробництва та реалізації.

У другому розділі «Структурно-динамічні тенденції змін конкурентоспроможності продукції та окупності витрат суб'єктів аграрного бізнесу» виявлено характеристики генезису конкурентних структур цільових ринків збуту та систем управління конкурентоспроможністю продукції підприємств-суб'єктів аграрного бізнесу, оцінено та інтерпретовано динаміку витрат на виробництво і реалізацію продукції в аграрних підприємствах, ідентифіковано чинники зміни рівня витрат при виробництві сільськогосподарської продукції в управлінні її конкурентоспроможністю.

Формування конкурентних структур цільових ринків збуту та адаптації систем управління конкурентоспроможністю продукції підприємств-суб'єктів аграрного бізнесу показали, що зрушення в структурі ринкового розподілу продукції аграрних підприємств відповідають змінам рентабельності її виробництва та реалізації. При цьому економічна ефективність діяльності аграрного підприємства залежить від застосованої комбінації каналів ринкового розподілу продукції, адже отримання економічних результатів виробництва та реалізації продукції відбувається безпосередньо на збутовій стадії виробничо-комерційного циклу. В свою чергу, дослідженням встановлено, що формування та розвиток систем управління конкурентоспроможністю залежить від повноти реалізації економічних інтересів підприємства-товаровиробника на конкретному цільовому ринку. Останнє визначає ринкову поведінку суб'єкта аграрного бізнесу, впливає на прийняття тих чи інших рішень в сфері управління конкурентоспроможністю, тобто формування та реалізацію конкурентних переваг, переважно, цінового характеру. Результати досліджень доводять, що обсяги виробництва продукції безпосередньо пов'язані з авансуванням основного та оборотного капіталу у виробництво продукції. Динаміка витрат на виробництво та реалізацію продукції у аграрних підприємствах Харківської області свідчить про їх зростання у розрахунку на одиницю земельної площі та голову худоби (табл. 1).

Таблиця 1

Витрати на 1 га сільгоспугідь і на 1 голову продуктивної худоби в аграрних підприємствах Харківської області, грн

Показники	Роки			2017 р. у % до 2015 р.
	2015	2016	2017	
Зернові і зернобобові	10701,9	11195,5	11128,1	104,0
Цукрові буряки	10118,6	10097	10092,7	99,7
Соняшник	10262,8	10458	10421,7	101,5
Молоко	13776,5	15351,6	17010,7	123,5
М'ясо ВРХ	11429,4	12102,4	12251,5	107,2
М'ясо свиней	11091,6	11475,5	11302,6	101,9

В управлінні конкурентоспроможністю продукції суб'єктів аграрного бізнесу на засадах створення цінових конкурентних переваг з використанням інструментарію управління витратами актуалізуються підходи до оцінювання рівня конкурентоспроможності продукції через призму економічної ефективності основної діяльності. Відповідно, результати основної діяльності підприємств-товаровиробників доцільно характеризувати через отриману масу доходу та показники рентабельності, які в зазначених умовах й приймають роль базового показника при оцінці конкурентоспроможності та ефективності управління витратами при створенні та реалізації конкурентних переваг (табл. 2).

Таблиця 2

Рівень економічної ефективності виробництва та реалізації основних видів продукції в аграрних підприємствах Харківської області, %

Продукція	Роки							
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Продукція, разом	17,6	27,5	23,0	10,8	24,2	47,8	36,9	42,2
Продукція рослинництва	23,3	36,7	26,6	11,7	27,8	56,5	48,7	46,6
Продукція тваринництва	5,2	5,2	8,8	8,0	11,9	3,6	8,8	11,4
Зерно	-4,1	23,1	9,4	-1,2	28,6	37,7	44,8	43,5
Соняшник	61,1	69,0	60,8	35,3	29,9	87,3	68,1	62,1
Цукрові буряки	-27,5	18,4	16,1	2,3	26,5	9,6	8,9	6,4
М'ясо ВРХ	-40,7	17,6	-46,6	-55,2	-45,5	-39,9	-21,6	-15,2
М'ясо свиней	-15,1	-35,4	-14,4	0,0	0,0	0,7	2,3	1,6
М'ясо птиці	-38,7	-53,4	-44,2	-36,6	-14,7	-11,1	-1,9	1,3
Молоко	23,6	17,6	9,1	17,7	21,6	17,1	15,9	17,7
Яйця	22,1	47,1	56,1	36,2	53,6	15,2	26,1	19,8

Результати статистичного групування аграрних підприємств Харківської області за рівнем урожайності зернових показали, що з підвищенням урожайності собівартість 1 ц продукції знижується, а витрати на 1 га зростають. В групі господарств з рівнем урожайності понад 60 ц/га додаткові витрати на 1 га (порівняно з попередньою групою збільшилися на 42,4 %) не супроводжувались відповідним ростом урожайності (на 13,8 %). Внаслідок чого собівартість 1 ц озимої пшениці в цій групі була вищою на 14,1 %. Вказане є проявом закону спадної віддачі, а рентабельність досягається за рахунок дії ефекту масштабу виробництва. Це створює виклик щодо здійснення управління витратами із застосуванням процедур випередження несення додаткових витрат.

Аналіз свідчить, що виробництво продукції тваринництва протягом тривалого періоду є збитковим. Внаслідок суттєвого скорочення поголів'я тварин, зниження їх продуктивності зменшилися обсяги виробництва продукції. Визначено, що головними причинами такого становища є: незадовільний рівень виробництва кормів; невикористання сучасних інноваційних технологій; недостатній рівень відтворення продуктивного поголів'я; погіршення матеріально-технічної бази; низький рівень організації та управління виробництвом,

кваліфікації персоналу. Для виводу галузі тваринництва із кризового стану необхідно здійснити комплекс заходів зі стабілізацією поголів'я та суттєвою фінансовою підтримкою товаровиробників.

У *третьому розділі «Механізми та системи управління витратами в менеджменті конкурентоспроможності суб'єктів аграрного бізнесу»* обґрунтовано архітектуру та архітектоніку механізмів управління витратами в створенні цінних конкурентних переваг, підходи до ринкової реалізації конкурентних переваг та управління витратами на збут продукції підприємств-суб'єктів аграрного бізнесу, а також наукові засади інтеграції систем управління витратами в менеджмент аграрних підприємств.

В дослідженні встановлено, що систему управління витратами визначати як сукупність прийомів і способів, інструментів і важелів впливу на формування витрат, спрямовану на досягнення їх максимальної ефективності на підприємстві у процесі відтворення, за постійного контролю їх рівня та стимулювання зниження. Вказана система охоплює комплекс функцій планування, прогнозування, нормування, обліку, аналізу, контролю і регулювання витрат, мотивації, а також організаційні форми впливу менеджменту підприємства на рівень витрат, пов'язаних зі здійсненням основної діяльності підприємства. Архітектуру та архітектоніку системи управління витратами визначено у спосіб, представлений на рис. 3.

З'ясування мети, завдань, принципів, методів та інструментів системи управління витратами дає можливість комплексно вирішувати проблеми їх ефективного контролю та керування ними, завдання підвищення конкурентоспроможності, економічної ефективності та фінансової стабілізації підприємств. При цьому система управління витратами є результатом інтеграції в систему менеджменту підприємства відповідного механізму управління, а отже його похідною. Незважаючи на конкретні стратегічні цілі, кожне підприємство повинно націлюватися, з одного боку, на забезпечення постійної платоспроможності, з іншого – на зміцнення й оновлення матеріально-технічної бази. Тому головними об'єктами управління в системі управління витратами є рівень витрат на виробництво продукції в поєднанні з фінансовим станом підприємства. В свою чергу, механізм управління витратами включає відповідні важелі та інструменти, які суттєво впливають на величину витрат. Вибір складових цього механізму передбачає використання різноманітних організаційно-технологічних і економічних заходів, спрямованих на одержання оптимального розміру витрат і підвищення дохідності підприємств.

Виконані дослідження демонструють, що протягом дослідженого періоду, значна кількість вітчизняних аграрних підприємств отримувала збитки від здійснення основної діяльності, що унеможлиблювало нормальне протікання відтворювальних процесів. Рівень економічної ефективності основної діяльності аграрних підприємств майже в 15 разів нижчі за показники функціонування капіталу підприємств сфери оптової торгівлі сільськогосподарською продукцією. Вказане гальмує залучення аграрними підприємствами інвестиційних ресурсів, розвиток інтеграційних процесів, нарощення економічного потенціалу підприємств-товаровиробників,

підвищення їх конкурентоспроможності.

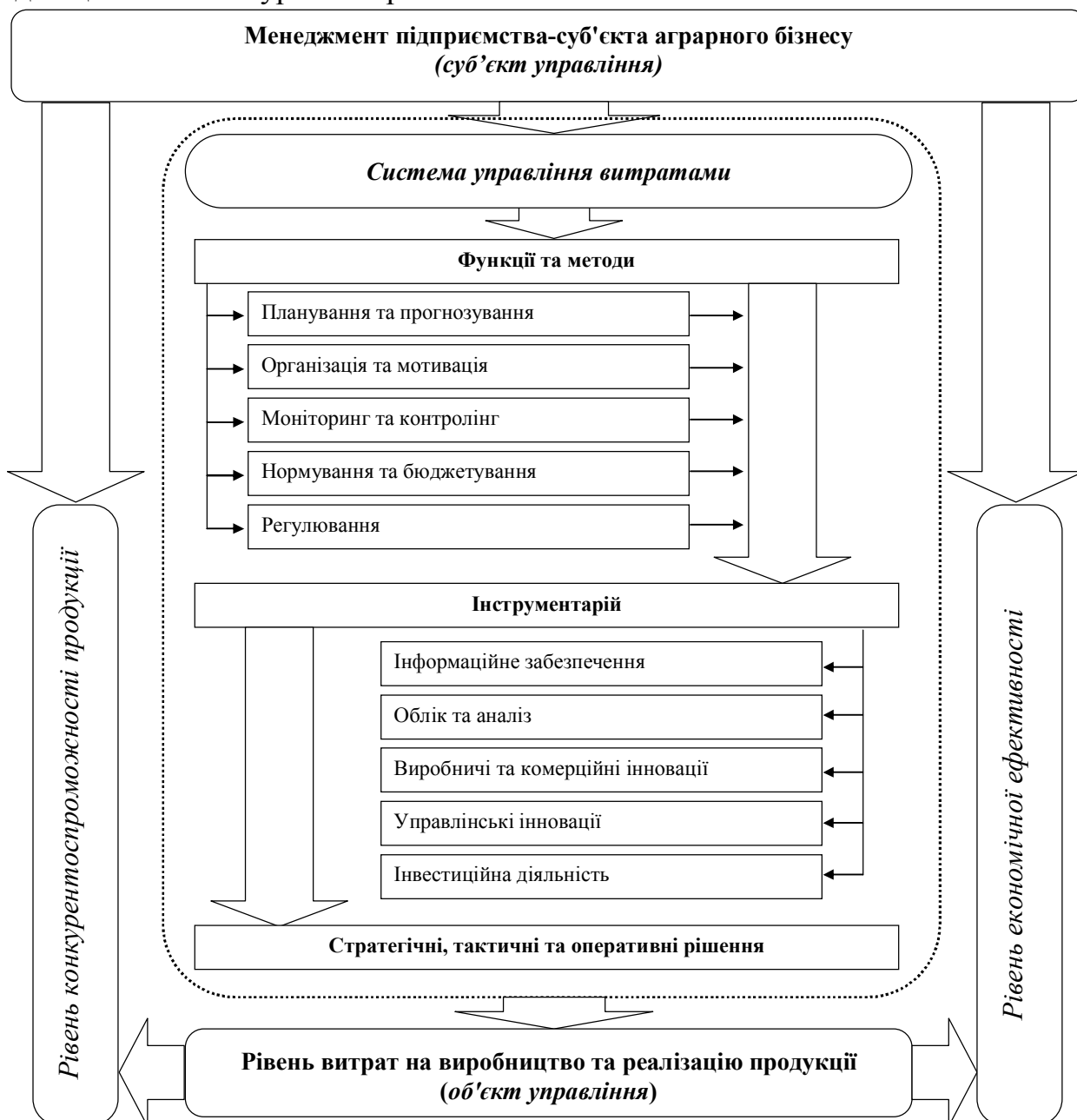

Рис. 3. Система управління витратами та інтеграція механізму управління витратами в менеджмент конкурентоспроможності суб'єкта аграрного бізнесу

В дисертації розроблено та апробовано методичний підхід до визначення конкурентного потенціалу аграрних підприємств. При цьому в якості критерію розвитку конкурентного потенціалу стала ступінь адаптивності, тобто здатності збутової системи підприємства пристосовуватися до викликів цільового ринку за умови певного рівня розвитку виробництва продукції в підприємстві. Співставлення отриманих результатів співвідношень з реальними економічними результатами діяльності аграрних підприємств доводить об'єктивне існування суттєвих викривлень економічних інтересів аграрних підприємств. Слід зазначити, що обсяг доходів аграрних підприємств, як безпосередніх товаровиробників сільськогосподарської продукції, склав лише

третину від ціни її споживання. Вказане не сприяє результативному та інтенсивному розвитку основної діяльності аграрних підприємств, проте вказане проблемне питання може бути ефективно вирішене за рахунок інтеграції систем управління витратами в менеджмент конкурентоспроможності підприємств-товаровиробників.

Для забезпечення дієвості системи управління витратами необхідним є виділення в організаційній структурі управління підприємством центрів відповідальності. Передача певних управлінських повноважень структурним підрозділам передбачає децентралізацію обліку, яка може відбуватися за напрямками: ведення первинного і зведеного обліку в структурних підрозділах, а синтетичного та аналітичного обліку та складання звітності у центральній бухгалтерії підприємства; весь цикл облікових робіт аж до складання балансу у структурних підрозділах, а зведений облік по підприємству та формування звітності в бухгалтерії підприємства; ведення обліку в повному обсязі в структурних підрозділах. Крім того, в залежності від специфіки діяльності та потенційних можливостей підприємства вказане дозволить раціонально виконувати розробку норм витрат усіх видів ресурсів за певних організаційно-технологічних умов виробництва; впровадження прогресивних методів обліку витрат і калькулювання; формування системи мотивації працівників до зменшення та контролю витрат; моніторингу рівня витрат та виконання низки діагностичних процедур.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі здійснено теоретичне узагальнення і отримане нове вирішення важливого наукового завдання щодо наукового обґрунтування теоретично-методичних та прикладних засад управління витратами в системі менеджменту конкурентоспроможності суб'єктів аграрного бізнесу. Отримані наукові результати дають можливість зробити наступні висновки теоретичного, методичного та прикладного характеру:

1. Узагальнення теоретичного базису управління витратами та дотримання належного для здійснення розширеного відтворення рівня конкурентоспроможності та економічної ефективності виробництва і реалізації продукції суб'єктів аграрного бізнесу дозволило розвинути наукове тлумачення дефініції «витрати» та уточнити їх сутнісні характеристики. При цьому в дослідженні доведено, що витрати являють собою вартісне вираження використаних природних, матеріальних, нематеріальних та трудових ресурсів, які здійснюються та контролюються суб'єктом економічних відносин в процесі господарювання в контексті здійснення основної діяльності, дотримання на мікрорівні умов простого та розширеного відтворення, підвищення економічної ефективності та конкурентоспроможності продукції.

2. Ідентифіковано економічні передумови та структурні тенденції конкурентного розвитку цільових ринків збуту продукції суб'єктів аграрного бізнесу. Встановлено, що цільові ринки продукції аграрних підприємств за конкурентною структурою можна класифікувати, як ринки олігопсонії та

монопсонії на рівні підприємства-товаровиробника. Вказана ідентифікація підтверджується застосуванням методичного підходу, в основі якого лежить визначення інтегрального показника конкурентного розвитку ринку для визначення параметрів кількісної оцінки станів конкурентної структури та напрямів її розвитку, а також методичного підходу, який дозволяє здійснювати інтегральну кількісну оцінку рівня конкурентоспроможності продукції та використовувати її результати в управлінні витратами. Зазначений підхід передбачає оцінювання рівня конкурентоспроможності через співставлення ціни виробництва продукції, тобто рівня витрат на її створення, з ціною реалізації в певний момент часу на певному цільовому ринку.

3. В дослідженні обґрунтовано та апробовано методичний підхід до формування стратегій управління ціновою конкурентоспроможністю сільськогосподарської продукції з урахуванням характеристик динаміки цільових ринків збуту та стабілізації розвитку аграрних підприємств, як основної категорії суб'єктів вітчизняного аграрного бізнесу. Обґрунтовано, що ключове місце в формуванні цінових конкурентних переваг належить управлінню витратами при зрушеннях в технологіях та організації виробництва. Вказаний підхід актуалізує взаємозалежність конкурентоспроможності продукції та економічної ефективності її виробництва та реалізації.

4. В дослідженні визначено особливості генезису конкурентних структур цільових ринків сільськогосподарської продукції та систем управління конкурентоспроможністю продукції аграрних підприємств на основі аналітичного встановлення рівня їх адекватності та взаємозалежності. Доведено, що олігопсонічна побудова конкурентних структур цільових ринків суттєво ускладнює процес підвищення конкурентоспроможності продукції та ефективності її виробництва і реалізації, а також та вимагає застосування підприємствами-виробниками програмно-цільових підходів в управлінні витратами при створенні цінових конкурентних переваг.

5. В дисертації обґрунтовано закономірності зміни рівнів конкурентоспроможності та економічної ефективності виробництва та реалізації сільськогосподарської продукції підприємствами-суб'єктами аграрного бізнесу шляхом ідентифікації конкурентних структур цільових ринків збуту та ступеня повноти реалізації економічних інтересів. Визначено, що основними шляхами прискорення розвитку аграрних підприємств є усунення інфраструктурного відставання в розвитку вітчизняного ринку сільськогосподарської продукції у порівнянні з іншими товарними ринками на фоні удосконалення систем управління витратами.

6. Встановлено, що у рослинництві задіяна основна маса ресурсів і відповідно витрати формуються під впливом короткострокової кон'юнктури та комерційних інтересів. Для раціоналізації витрат на виробництво та реалізацію продукції рослинництва необхідною є реалізація організаційно-технологічних заходів інноваційного характеру. Ефективне тваринництво на сучасній основі потребує відновлення поголів'я, підвищення продуктивності та якості продукції, створення комплексів індустріального типу, економічних умов

стимулювання конкурентоспроможного виробництва тваринницької продукції. Розрахунки показали, що підвищення ефективності використання матеріальних, трудових, фінансових ресурсів на інноваційній основі, раціональне поєднання рослинництва і тваринництва в підприємствах Харківської області забезпечить збільшення виробництва товарної продукції на 45 % та рівня рентабельності на 27 %.

7. Обґрунтовано, що систему управління витратами визначати як сукупність прийомів і способів, інструментів і важелів впливу на формування витрат, спрямовану на досягнення їх максимальної ефективності на підприємстві у процесі відтворення, за постійного контролю їх рівня та стимулювання зниження. Вона має охоплювати комплекс функцій: планування, прогнозування, нормування, облік, аналіз, контроль і регулювання витрат, мотивацію, організаційні форми впливу. З'ясування мети, завдань, принципів, методів та інструментів системи управління витратами дає можливість комплексно вирішувати проблеми їх ефективного контролю та керування ними, завдання підвищення конкурентоспроможності, економічної ефективності та фінансової стабілізації підприємств. При цьому система управління витратами є результатом інтеграції в систему менеджменту підприємства відповідного механізму управління, а отже його похідною.

8. Розроблено методичний підхід до визначення конкурентного потенціалу аграрних підприємств. Враховуючи, що середовищем реалізації конкурентного потенціалу підприємства є цільовий ринок його продукції, на який вона потрапляє на збутовій стадії виробничо-комерційного циклу, було систематизовано типи збутових систем аграрних підприємств та визначено ступінь їх адаптивності при настанні змін у конкурентній структурі та кон'юнктурних характеристиках вказаних ринків. При цьому в якості критерію розвитку конкурентного потенціалу стала ступінь адаптивності, тобто здатності збутової системи підприємства пристосовуватися до викликів цільового ринку за умови певного рівня розвитку виробництва продукції в підприємстві.

9. Інтеграція системи управління витратами в систему менеджменту підприємства-суб'єкта аграрного бізнесу передбачає виконання таких процедур: виділення центрів відповідальності та розподіл відповідальності; організація обліку витрат в розрізі центрів відповідальності, місць їх виникнення та видів продукції; виявлення і використання чинників економії ресурсів і зниження витрат; розробку норм витрат усіх видів ресурсів за певних організаційно-технологічних умов виробництва; впровадження раціональних методів обліку витрат і калькулювання; формування системи мотивації працівників до зменшення та контролю витрат; моніторингу рівня витрат та виконання низки діагностичних процедур.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

статті у наукових фахових виданнях:

1. Хачатурян Б. О. Науково-теоретичні засади управління витратами у створенні цінових конкурентних переваг / Б. О. Хачатурян // Український

журнал прикладної економіки. – 2018. – Том 3. – № 2. – С. 226–231.

2. Хачатурян Б. О. Методологічні засади формування системи управління витратами підприємства / Б. О. Хачатурян // Український журнал прикладної економіки. – 2018. – Том 3. – № 3. – С. 228-234.

3. Хачатурян Б. О. Науково-теоретичні засади управління витратами у створенні цінових конкурентних переваг / Б. О. Хачатурян // Актуальні проблеми інноваційної економіки. – 2018. – № 4. – С. 16-21.

4. Хачатурян Б. О. Архітектоніка системи управління витратами в забезпеченні формування конкурентних переваг підприємств агробізнесу / Б. О. Хачатурян // Український журнал прикладної економіки. – 2018. – Том 3. – №4. – С. 67-75.

5. Хачатурян Б. О. Управління витратами в системі менеджменту конкурентоспроможності суб'єктів агробізнесу / Б. О. Хачатурян // Актуальні проблеми інноваційної економіки. – 2019. – № 1. – С. 78-84.

статті у наукових періодичних виданнях інших держав:

6. Khachaturian, B. The Cost-Management Peculiarities in the Ukrainian Agribusiness / B. Khachaturian // Humanities and Social Sciences, VI (26), issue 156. – 2018. – С. 75-80.

в інших виданнях:

7. Хачатурян Б. О. Управління витратами в формуванні цінових конкурентних переваг сільськогосподарської продукції / Б. О. Хачатурян // Ринкова трансформація економіки: стан, проблеми, перспективи : матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції (07 квітня 2017 р.). – Харків: ХНТУСГ, 2017. – С. 167-169.

8. Хачатурян Б. О. Конкурентні структури цільових ринків збуту та конкурентоспроможність суб'єктів аграрного бізнесу / Б. О. Хачатурян // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасний аграрний менеджмент: теорія, методологія, практика», СНАУ, Суми, 27-28 вересня 2018 року. – Суми: СНАУ, 2018. – С. 114-116.

9. Хачатурян Б. О. Інтеграція інструментів управління витратами в системі менеджменту конкурентоспроможності аграрних підприємств / Б. О. Хачатурян // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми сучасного бізнесу: обліково-фінансовий та управлінський аспект» (19-21 березня 2019 р.). – Львів: ЛНАУ, 2019. – С. 79-81.

АНОТАЦІЯ

Хачатурян Б. О. Управління витратами в системі менеджменту конкурентоспроможності суб'єктів агробізнесу. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами

економічної діяльності). – Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка, Харків, 2019.

Дисертація присвячена вирішенню важливого наукового завдання щодо наукового обґрунтування теоретично-методичних та прикладних засад управління витратами в системі менеджменту конкурентоспроможності суб'єктів аграрного бізнесу. Визначено сутнісні характеристики витрат в системі менеджменту підприємства-виробника сільськогосподарської продукції. Охарактеризовано конкурентні відносини суб'єктів аграрного бізнесу та розвинути методичні засади оцінки їх конкурентоспроможності. Визначено методи, моделі та прийоми управління ціною конкурентоспроможністю продукції підприємств-суб'єктів аграрного бізнесу. Вивчено генезис конкурентних структур цільових ринків продукції та систем управління конкурентоспроможністю підприємств-суб'єктів аграрного бізнесу. Виявлено структурно-динамічні тенденції змін витрат на виробництво і реалізацію продукції в аграрних підприємствах. Ідентифіковано чинники змін рівня витрат при виробництві сільськогосподарської продукції в управлінні її конкурентоспроможністю. Обґрунтовано архітектуру та архітектоніку механізмів управління витратами в створенні цінових конкурентних переваг. Визначено напрями та шляхи ринкової реалізації конкурентних переваг та управління витратами на збут. Обґрунтовано теоретичні та прикладні засади інтеграції систем управління витратами в менеджмент аграрних підприємств. Обґрунтовано концептуальні засади побудови та функціонування механізмів та систем управління витратами, які забезпечують орієнтацію суб'єкта аграрного бізнесу на створення та реалізацію цінових конкурентних переваг, а також ідентифікує систему управління витратами в менеджменті підприємства-товаровиробника як впорядковану сукупність методів, способів, інструментів та важелів впливу суб'єкта управління на об'єкт управління, тобто рівень витрат, яка є результатом інтеграції в систему менеджменту відповідного механізму управління. Визначено тенденції конкурентного розвитку об'єктних ринків продукції аграрних підприємств на основі обґрунтування методичних засад визначення параметрів кількісної оцінки станів конкурентної структури вказаних ринків, а також методичного підходу, який дозволяє здійснювати інтегральну кількісну оцінку рівня конкурентоспроможності продукції та використовувати її результати в управлінні витратами. Удосконалено методичний підхід щодо формування та реалізації конкурентних переваг продукції підприємств-суб'єктів аграрного бізнесу, який ґрунтується на оцінці, моніторингу та прогнозуванні ступеня зниження витрат та зростання економічних результатів при застосуванні інноваційних виробничих та збутових технологій. Розроблено методичний підхід до ідентифікації чинників зміни рівня витрат при виробництві сільськогосподарської продукції в управлінні її конкурентоспроможністю через застосування класифікації витрат, виявлення найбільш значимих їх елементів та встановлення взаємозв'язку між змінами рівня вказаних елементів витрат та рівнями економічної ефективності та конкурентоспроможності продукції. Обґрунтовано процедури інтеграції систем управління витратами в менеджмент аграрних підприємств на основі

виділення центрів відповідальності та розподілу відповідальності; виявлення і використання чинників економії ресурсів і зниження витрат; розробку норм витрат усіх видів ресурсів за певних організаційно-технологічних умов виробництва; впровадження раціональних методів обліку витрат і калькулювання; формування системи мотивації працівників до зменшення та контролю витрат; моніторингу рівня витрат та виконання низки діагностичних процедур. Розвинуто наукове тлумачення сутності витрат як вартісного вираження використаних природних, матеріальних, нематеріальних та трудових ресурсів, які здійснюються та контролюються суб'єктом економічних відносин в процесі господарювання в контексті здійснення основної діяльності, дотримання на мікрорівні умов простого та розширеного відтворення, підвищення економічної ефективності та конкурентоспроможності продукції. Обґрунтовано параметри концентрації капіталу та критерії повноти реалізації економічних інтересів суб'єктів аграрного бізнесу на основі застосування показників відтворення авансованого капіталу, оцінки ефективності його функціонування та окупності витрат. Ідентифіковано закономірності зміни рівнів конкурентоспроможності та економічної ефективності виробництва та реалізації продукції підприємств-суб'єктів аграрного бізнесу з огляду на трансформацію конкурентних структур цільових ринків збуту, рівень організації управління витратами, потенціал формування та реалізації цінових конкурентних переваг, а також повноту реалізації економічних інтересів підприємств-товаровиробників.

Ключові слова: витрати, конкурентоспроможність, система управління, механізм управління, функція, інструментарій.

SUMMARY

Khachaturian B. O. Cost Management in the Agribusiness Business Competitiveness Management System. – Manuscript.

Thesis for the degree of candidate of economic sciences, specialty 08.00.04 – economics and management of enterprises (by economic activity). – Kharkiv Petro Vasylenko National Technical University of Agriculture, Kharkiv, 2019.

The dissertation is devoted to the decision of an important scientific problem concerning scientific substantiation of theoretical and methodical and applied principles of cost management in the system of competitiveness management of subjects of agrarian business. The essential characteristics of expenses in the system of management of the enterprise-producer of agricultural products are determined. The competitive relations of subjects of agrarian business and the development of methodical bases of estimation of their competitiveness are characterized. The methods, models and methods of management of price competitiveness of products of enterprises-subjects of agrarian business are determined. The genesis of competitive structures of target markets of products and competitive management systems of enterprises-subjects of agrarian business was studied. Structural-dynamic tendencies of changes of expenses for production and sales of products in agrarian enterprises were revealed. Factors of changes in the level of expenses in the production of

agricultural products in the management of its competitiveness have been identified. Architecture and architectures of cost management mechanisms in creating price competitive advantages are grounded. The directions and ways of market realization of competitive advantages and management of expenses on sale are determined. The theoretical and applied principles of integration of cost management systems in the management of agrarian enterprises are substantiated. The conceptual foundations of the construction and functioning of mechanisms and cost management systems that provide the agrarian business entity's orientation towards the creation and implementation of price competitive advantages, and also identifies the cost management system in the management of the producer-manufacturer as an ordered set of methods, methods, tools and levers of influence are substantiated. the subject of control on the object of management, that is, the level of costs, which is the result of integration into the management system of the relevant management mechanism. The tendencies of competitive development of object markets of agrarian enterprises products on the basis of substantiation of methodical principles of determination of parameters of quantitative estimation of the states of competitive structure of mentioned markets, as well as methodical approach that allows to carry out an integrated quantitative estimation of the level of competitiveness of products and use its results in cost management are determined. The methodical approach to the formation and implementation of competitive advantages of products of enterprises-subjects of agrarian business is improved, which is based on the evaluation, monitoring and forecasting of the degree of cost reduction and growth of economic results in the application of innovative production and marketing technologies. A methodical approach has been developed to identify the factors of change in the level of costs in the production of agricultural products in managing its competitiveness through the application of cost classification, the identification of the most significant elements of them and the establishment of the relationship between changes in the level of these elements of costs and the levels of economic efficiency and competitiveness of products. The procedures of integrating the cost management systems into the management of agrarian enterprises based on the allocation of responsibility centers and the distribution of responsibility were substantiated; Identification and use of factors of resource saving and cost reduction; development of norms of expenses of all kinds of resources under certain organizational and technological conditions of production; introduction of rational methods of cost accounting and calculation; the formation of a system of employee motivation to reduce and control costs; monitoring costs and performing a number of diagnostic procedures. The scientific interpretation of the essence of expenses as a cost expression of the used natural, material, intangible and labor resources, which are carried out and controlled by the subject of economic relations in the process of management in the context of the implementation of the main activity, the observance of the conditions of simple and extended reproduction, improvement of economic efficiency and competitiveness at the micro level is developed. The parameters of capital concentration and criterion of completeness of realization of economic interests of subjects of agrarian business on the basis of application of indicators of reproduction of advanced capital, estimation of efficiency of its functioning and cost

recovery are substantiated. The patterns of changes in the levels of competitiveness and economic efficiency of production and sales of products of enterprises-subjects of agrarian business in view of the transformation of competitive structures of target markets, the level of organization of cost management, the potential for the formation and implementation of price competitive advantages, as well as the completeness of realization of economic interests of enterprises- commodity producers.

Keywords: costs, competitiveness, management system, management mechanism, function, toolkit.

Підписано до друку 19 квітня 2019 р. Формат 60x84/16.
Папір 80 г/м². Гарнітура Times New Roman.
Друк офсетний. Обсяг: 0,9 ум.-друк. арк.; 0,9 обл.-вид.арк.
Наклад 100 прим. Замовлення № 258

Видавництво ТОВ «Щедра садиба плюс»
Свідоцтво суб'єкта виробничої справи:
серія. ДК № 4666 від 18.12.2013 р.
61052, Україна, м. Харків, вул. Ярославська, 11
(057) 754-49-42

Надруковано у ТОВ «Смугаста типографія»
Україна, 61002, Харків, вул. Чернишевського, 28а.

«Zebrine printing office» Ltd